

Infrastruktura obszarów wiejskich

G

G

Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej

Obszary wiejskie zajmują 92% powierzchni kraju i charakteryzują się zróżnicowanymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Rozkład przestrzenny zasobów środowiska przyrodniczego determinuje ich przydatność ekologiczną i gospodarczą, dlatego 60% powierzchni kraju stanowią użytki rolne, 29% lasy i zadrzewienia, 2,7% wody, a pozostałe 8,3% to tereny osiedlowe, komunikacyjne, nieużytki i inne. W ostatnich pięciu latach dynamicznie wzrastała powierzchnia ugorów i odłogów, które w 2000 r. zajmowały prawie 12% gruntów ornych.

Poza sposobem użytkowania ziemi istotną jest liczba gospodarstw rolnych oraz ich wewnętrzna infrastruktura, która decyduje o stopniu oddziaływania każdego siedliska ludzkiego na otaczające ekosystemy. W 2000 r. łączna liczba gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wynosiła 1880,9 tys., przy średniej wielkości 8,1 ha. Struktura obszarowa gospodarstw jest bardzo zróżnicowana, 80% stanowią gospodarstwa o powierzchni od 1 do 10 ha użytków rolnych, następne 10% stanowią gospodarstwa 10-15 hektarowe, 9% - 15-50 ha i tylko 1% gospodarstw ma powierzchnię większą od 50 ha.

Oprócz rozdrobnienia gospodarstw, dużym mankamentem organizacyjnym jest posiadanie gruntów w kilku działkach. Szacuje się, że dotyczy to około 5 mln ha, czyli ponad 1/4 całkowitej powierzchni użytków rolnych. Przeciętne gospodarstwo rodzinne w Polsce składa się z 6-7 działek, każda o śred-

niej powierzchni 0,6-1,0 ha. Rozdrobniony rozłóg gospodarstwa, złożony z kilku czy nawet kilkunastu działek, często położony w dużym oddaleniu od zabudowań, utrudnia właściwe zagospodarowanie nawozów naturalnych, co powoduje stosowanie ich w nadmiernej ilości na polach położonych w pobliżu zabudowań, zwiększając niebezpieczeństwo zanieczyszczenia wód azotanami.

Realizowanym dotychczas w Polsce pracom scaleniowo-wymiennym, zgodnie z obowiązującą ustawą o scalaniu i wymianie gruntów, nie towarzyszą wcale lub uwzględniają w niewielkim zakresie inne prace urządzeniowo-rolne, związane z rozwojem obszarów wiejskich. Dotyczy to lokalizacji i budowy dostatecznej sieci dróg, kompleksowej ochrony gruntów przed erozją, przeprowadzania melioracji (remelioracji) wodnych, czy modernizacji sieci elektroenergetycznej.

Ponad 40% ogółu gospodarstw prowadzi produkcję wielokierunkową, w grupie gospodarstw powyżej 50 ha około 83% z nich posiada tylko produkcję roślinną. Specjalizacja w produkcji zwierzęcej występuje w gospodarstwach 10-15 hektarowych i większych, do 50 ha użytków rolnych, położonych głównie na obszarach o dużym udziale trwałych użytków zielonych. Każde gospodarstwo specjalistyczne, niezależnie od kierunku, stanowi potencjalnie większe zagrożenie dla użytkowanych zasobów przyrody (gleby, wody, powietrza), w porównaniu z gospodarstwem prowadzącym produkcję roślinną i zwierzęcą.

Stan pogłównia zwierząt gospodarskich w 2000 r. osiągnął 8,3 mln DJP, co w przeliczeniu na hektar użytków rolnych średnio w kraju wynosi 0,45 DJP. W Polsce 80% zwierząt jest utrzymywane w budynkach inwentarskich, w których wytwarzany jest obornik i gnojówka, a około 20% w pomieszczeniach, w których odchody zwierzęce są w postaci gnojowicy.

Na obszarach wiejskich użytkowanych nie tylko w celach produkcyjnych, ale również osadniczych zamieszkuje (w 42 tys. wsi i kilkunastu tysiącach mniejszych osiedli) 14737 tys. osób, tj. 38% ludności kraju, przy średnim zagęszczeniu 50,6 osób/km². Z ogólnej liczby ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich jedynie 66% jest posiadaczem gospodarstwa rolnego, a dla pozostałych 34% jest to tylko miejsce zamieszkania. Rozdrobnienie gospodarstw, jak i ilość osób zamieszkałych na obszarach wiejskich powoduje, że skala potencjalnego zanieczyszczenia wód azotanami, zarówno ze źródeł obszarowych jak i punktowych rozproszonych, jest duża.

Stopień oddziaływania punktowych źródeł rozproszonych na jakość wód gruntowych w głębszych zależy od:

- ✓ stanu infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich,
- ✓ koncentracji produkcji zwierzęcej i sposobu składowania / przechowywania odchodów zwierzęcych,
- ✓ ilości ludności i liczby gospodarstw domowych oraz stanu ich wyposażenia w urządzenia sanitarne.

Aktualne wyposażenie gospodarstw w płyty / zbiorniki do przechowywania nawozów naturalnych jest daleko niewystarczające, aczkolwiek ulega stopniowej poprawie. Ocenia się,

że w Polsce jedynie 5% pogłowa zwierząt jest utrzymywanych w gospodarstwach, w których istnieją właściwe urządzenia do składowania i przechowywania odchodów zwierzęcych.

Wg danych powszechnego spisu rolnego z 1996 r. z publicznych wodociągów sieciowych dostarczających wodę dobrej jakości korzystało 48% gospodarstw rolnych. Ponad 50% gospodarstw korzystało z przydomowych studni, które są zasilane wodami gruntowymi i tylko 35% z nich posiadało wodę dobrej jakości, co świadczy o złej lokalizacji większości studni w obrębie zagrody wiejskiej. Wodociągowanie obszarów wiejskich postępuje jednak w szybkim tempie i przewiduje się zakończenie tych działań w najbliższych latach.

W 1999 r. niespełna 10%, z 14737 tys. mieszkańców obszarów wiejskich korzystało z sieci kanalizacyjnej, a 8,5% było obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków. Na obszarach wiejskich funkcjonowało 1704 zbiorcze oczyszczalnie ścieków, 18054 oczyszczalni przyzgodowych oraz 1119 wysypisk odpadów.

Rozproszona sieć osadnicza i wynikające z tego wysokie koszty budowy infrastruktury na obszarach wiejskich są przyczyną dużych zaniedbań w tym zakresie.

Wszelkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, dotyczące między innymi:

- ✓ ładu przestrzennego, gospodarki terenami oraz ochrony środowiska,
- ✓ wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i utylizacji odpadów komunalnych

należą do zadań samorządu terytorialnego czyli gminy.

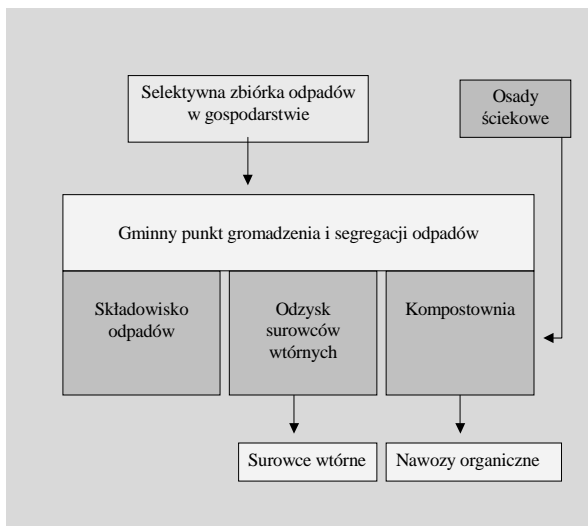
Większość działań związanych z infrastrukturą techniczną na obszarach wiejskich wymaga dużych środków finansowych, zabiegów organizacyjnych oraz współdziałania władz samorządowych z organizacjami społeczno-zawodowymi rolników, poszczególnymi rolnikami, jak również służbami doradczymi i jednostkami naukowymi.

G

Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej

1. Ulokowanie koncepcji zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na szczeblu samorządu lokalnego / gminy, zobowiązuje władze lokalne do konsultacji i poszukiwania kompromisu z mieszkańcami w sprawie utrzymywania ładu przestrzennego i ustalania strategii działania zapobiegającego degradacji środowiska.
2. Rolnicy powinni aktywnie uczestniczyć we wszystkich działaniach urządzeniowo-rolnych realizowanych na terenie ich wsi / gminy, pozwalających poprawić efektywność gospodarowania oraz chronić środowisko, do których zalicza się:
 - ✓ scalanie gruntów, które zapewnia korzystniejszą strukturę obszarową gospodarstwa oraz racjonalne ukształtowanie rozłogu,
 - ✓ dostosowanie docelowego sposobu użytkowania gruntów rolnych do warunków naturalnych,
 - ✓ utrzymywanie w stanie sprawności technicznej urządzeń melioracyjnych i przeciwoerozyjnych,
 - ✓ rekultywację gruntów zdewastowanych lub zdegradowanych w wyniku np. klęsk żywiołowych,
 - ✓ wyłączenia określonych gruntów z produkcji rolnej na infrastrukturę techniczną np. na drogi dojazdowe, budowę zbiorników wodnych w ce-

- lach ochrony przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej, czy gromadzenia wody dla celów produkcyjnych, budowę oczyszczalni ścieków, wysypisk śmieci itp.,
- ✓ likwidację dzikich wysypisk, zwłaszcza w lasach oraz strefach ochrony wód.
3. Zaopatrzenie w wodę i kanalizację każdego gospodarstwa wiejskiego / siedliska jest podstawową zasadą ochrony środowiska na obszarach wiejskich.
 4. Systemy unieszkodliwiania ścieków powinny być dostosowane do wielkości skupisk ludzkich oraz potencjalnych źródeł zanieczyszczeń punktowych.
 5. Najbardziej optymalnym, rozwiązaniem w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich jest podłączenie zagród wiejskich, małych zakładów produkcyjnych i budynków mieszkalnych do zbiorczych wodociągów i do kanalizacji zbiorczej zakończonej oczyszczalnią ścieków. Rozwiązanie to dotyczy małych miasteczek, osad, dużych wsi o zwartej zabudowie oraz funkcjonujących na tym terenie małych zakładów usługowych, przetwórczych itp.
 6. W przypadku rozproszonej zabudowy racjonalnym rozwiązaniem są lokalne wodociągi i przydomowe oczyszczalnie ścieków dla kilku zagród / gospodarstw domowych położonych blisko siebie.
 7. Przy braku możliwości podłączenia gospodarstwa / zagrody do gminnej lub lokalnej sieci wodociągowej powinno ono posiadać indywidualne ujęcie wody wykonane zgodnie z wymaganiami przepisów prawa budowlanego.
 8. Przy braku możliwości podłączenia gospodarstwa / zagrody do gminnej lub lokalnej sieci kanalizacji powinno być ono wyposażone w przydomową oczyszczalnię ścieków lub szczelny zbiornik do czasowego gromadzenia nieczystości ciekłych, jeżeli ich ilość odprowadzana do tego zbiornika nie przekracza $10\text{m}^3/\text{dobę}$.
 9. Gospodarka odpadami komunalnymi w gminie powinna być prowadzona w sposób umożliwiający:
 - ✓ segregację i selektywną zbiórkę odpadów,
 - ✓ zmniejszanie ilości odpadów, które nie nadają się do powtórnego wykorzystania,
 - ✓ eliminowanie odpadów toksycznych i specjalnych (oleje, farby, rozpuszczalniki),
 - ✓ gospodarcze wykorzystanie odpadów,
 - ✓ składowanie odpadów nie powodujących skażenia środowiska.

Gminny system zagospodarowania odpadów

10. Ze względu na koszty związane z budową i eksploatacją oraz z zabezpieczeniem środowiska przed negatywnymi wpływami wysypisk, dobrą praktyką jest budowa międzygminnego wysypiska lub kompostowni odpadów.